

GRAMOFONIA LÚDICA

DISCOS AMB JOCS I JOCS AMB DISCOS

COL·LECCIÓ ANKI TONER, MÚSIC I COMENTARISTA MUSICAL

EXPOSICIÓ TEMPORAL DEL 28 D'ABRIL AL 3 DE JUNY DE 2012

Des de que a finals del segle XIX Edison va trobar la manera de preservar el so en un solc, la humanitat s'ha afanyat a esprémer totes les possibilitats d'aquest descobriment. La relació entre discos i jocs de taula, dos mitjans que van tenir una eclosió simultània, va sorgir ben aviat de forma natural.

Tot i que aquesta relació ha estat marginal, gairebé furtiva, en el sentit que no ha estat ni de bon tros la preocupació principal de cap d'aquestes dues indústries, l'agermanament de discos i de jocs ha aconseguit peces ben curioses.

Aquesta relació subterrània s'ha mantingut al llarg dels anys i ha produït uns híbrids curiosos, estranys, a mig camí entre dos mons. Com els éssers mitològics, mig-homes mig-animals, trobarem aquí unes peces fascinants de les que no acaba de saber-se si són discos amb joc o més aviat jocs amb disc.

Anki Toner, músic, comentarista i col·leccionista, ens porta algunes d'aquestes peces, extretes d'una col·lecció més àmplia d'objectes gramofònics. Per analogia amb la fonografia, que estudia la gravació del so (i per extensió el so gravat; és a dir, el so contingut en els discos), la gramofonia és l'estudi dels discos en tant que objectes i de les nostres actituds i relacions envers ells.



EL DISC, EL SOLC

Alguns dels jocs exposats en aquesta mostra podrien haver estat fets sobre altres suports sonors com el casset, el CD o, fins i tot, l'mp3. D'altres, en canvi, aprofiten les característiques físiques del disc i/o del solc de tal manera que no són intercanviables amb altres formats sonors.



SOLCS ALEATORIS

El solc del disc representa, fonamentalment, un misteri. D'una banda, gairebé tots els discos semblen iguals, tan negres i tan rodons, i en canvi tots sonen diferent. Però es pot anar més enllà. Es poden fabricar discos que sonen diferent a cada audició. Es fa mitjançant una tècnica de premsatge dels discos anomenada "solcs paral·lels". Els discos així obtinguts solen anomenar-se "discos màgics" o "discos puzzle".



Phono-Finish Horse Race (78rpm, Mason Williams Co, Chicago, 1945)

No cal dir que aquesta característica poc coneguda dels discos ha estat molt aprofitada a la gramofonia lúdica.

DISC-RULETA

La característica física més evident del disc és que gira. “Per què no aprofitar-ho?”, pensaren alguns. Dit i fet, es va inventar el disc ruleta, que aprofita la rotació del tocadiscos com a generador aleatori. Més enllà del so que emet (alguns discos-ruleta ni tan sols estan gravats), l'important és on s'atura el disc .



Gramogames, disc de metall sense gravar, UK, anys 30

Fins i tot, alguns discos-jocs combinen les dues característiques d'aleatorietat (la ruleta i el solc aleatori) en un aprofitament màxim de les possibilitats del mitjà.



Fortunadisk, joc per gramòfon amb disc gravat al centre, UK, anys 30

DISCOS INDISTINGIBLES

Una darrera manera de tenir resultats aleatoris a l'hora de posar un disc és fer l'elecció a cegues o, el que ve a ser el mateix però més espectacular, fer discos indistingibles entre sí.



Tri Play Spectacular Talking Baseball. (USA, Anyos 50)



Diversos autors The Music Maniac Gimmick Compilation (Music Maniac Records, Alemania, 1989)

ENDEVINAR QUÈ SONA

Una altra possibilitat de fer un joc amb un disc és proposar una endevinalla, tractant d'esbrinar què sona.



Name That Tune (MB Games, USA, anys 50)

De discos amb endevinalla (o jocs amb endevinalla sonora) se n'han fet uns quants, des dels jocs de pur esbarjo fins als jocs educatius, passant pels jocs promocionals.



Joc educatiu Musiquiz of 100 famous themes
(Period Records, USA, 1954)



Joc promocional Life Cereal Rock Music Mystery
(discs de cartró, 6", USA, 1986)

CADIRES MUSICALS

I naturalment no poden faltar les cadires musicals, el popular joc que ben mirat també és una endevinalla. Es tracta d'intuir quan s'acabarà la música.

Alguns d'aquests discos contenen instruccions per a jugar i fragments musicals tallats de forma absurda. Altres depenen de que el director del joc aturi sobtadament el tocadiscos.



Paul de Witt. *Musical Chairs*. (7", 78rpm, Cricket Records, USA, 1953)
Conté instruccions orals i fragments de música.



Chalmers Wood's Orchestra. Singing Games For Children.
Musical Chairs / *Bee-Ba-Babity* (78rpm, Parlophone, UK, anys 50)

CARRERES DE CAVALLS

Les carreres de cavalls són una passió, especialment als països anglosaxons. Com era d'esperar, s'han fet molts jocs sobre aquest tema. N'hi ha tants que mereixen una categoria només per a ells. Molts contien narracions de locutors populars i presentaven alguns dels cavalls més famosos de la seva època.



Foto-Finish (Chad Valley, UK, 1958) amb picture disc de cartró



Derby Winner Race Record (78rpm, 12", West Coast Novelty Co., USA, 1940s)

DISCOS AMB REFERÈNCIES A JOCS

Un altre dels grans avantatges del disc de vinil respecte al CD (i no diguem respecte a l'mp3!) era la mida de la portada. Fins i tot el "disc petit" (el *single* o EP) tenia unes possibilitats gràfiques que s'han perdut amb la miniaturització. No cal dir que, al llarg de la història, s'han editat molts discos amb referència gràfica a jocs.



Poker de Éxitos (EP, BELTER, anys 50)



Orquesta Mirasol. *D'oca a oca i tira que et toca* (LP doble, Zeleste/Edigsa, 1975). A més del joc de la portada, té un tauler d'escacs a l'interior



Sèrie inacabada de *singles* referents a les cartes del tarot (G33G 1989-1992).

Cada artista feia la seva pròpia interpretació d'una carta del tarot.

En total, es van editar nou discos d'artistes com Pascal Comelade, Superelvis o Macromassa.

JOCS AMB DISCOS

Hi ha moltes altres maneres de combinar discos i jocs, des de la d'incloure un disc relacionat amb el joc per tal de donar un ambient sonor fins a la de tenir un disc aleatori que pugui fer de dau.

Fins i tot hi ha jocs que duen el seu propi tocadiscos. En aquest cas, solen portar uns discos especials que no poden ser reproduïts en cap altre aparell.



Talking ABC Monday Night Football (Mattel, USA, 1971)
Inclou reproductor i tretze discos aleatoris



Disc promocional Culture Club (*It's a Miracle*, UK, 1984).
Reprodueix el tauler de joc gegant que sortia al videoclip de la cançó.



Disc-joc "Les 45 Tours de France".
(Philips, França, anys 50) El disc conté so ambient i instruccions per a algunes caselles.

Naturalment, pot haver-hi combinacions encara més complexes com, per exemple, la de jocs amb llibre i disc.



Llibre-joc-flexidisc. *20000 Leagues Under The Sea* (Platter Books, USA, 1962)

PUZLES

El concepte "joc" és difús i en algun lloc hem hagut de posar el límit. Per a aquesta mostra, hem descartat les joguines (hi ha milers de joguines musicals!) però hem inclòs els trencaclosques (jeroglífics, mots encreuats i puzles).



Thompson Twins. *Passion Planet b/w You Take Me Up* (Arista, UK, 1984)
Tres versions del mateix *single* que encaixen en forma de puzle

Això ens permet incloure aquest disc-llibre-puzle que sona sol, gràcies a uns procediments mecànics, quan fem girar l'agulla amb la mà. No cal dir que això no es pot fer amb un CD.



Sound-A-Round Talking Puzzle (Whitman, USA, 1968)

JOCS SOBRE ELS DISCOS

Finalment, hi ha tota una categoria de jocs que no és que incloguin un disc sinó que el disc, o el fet de fer discos, és el seu motiu. En aquests, els jugadors competeixen per la fama, per enregistrar un disc o per ser una superestrella. Freqüentment, el tauler, les fitxes o altres elements del joc tenen forma de disc o de tocadiscos.

I, naturalment, algun d'aquests jocs inclouen un disc...



Top Of The Pops (Palitoy/Parker, UK, ca 1970)

www.ankitoner.com www.mjc.cat

MUSEU DEL JOGUET DE CATALUNYA / Figueres

Premi ACCA 1982 • Associació Catalana de Crítics d'Art

Mosca Mediterrània 1991 • Col·legi de Periodistes

Premi Nacional de Cultura Popular 1999 • Generalitat de Catalunya

Premio AEFJ 2005 • Asociación Española de Fabricantes de Juguetes

Creu de Sant Jordi 2007 • Generalitat de Catalunya

Premio IPA ESPAÑA 2009

Fulla de Figuera de Plata 2010 • Ajuntament de Figueres

La Fundació del Museu del Joguet de Catalunya/Figueres rep l'ajut de les institucions següents:

Ministerio de Cultura ◇ Generalitat de Catalunya ◇ Diputació de Girona
Consell Comarcal de l'Alt Empordà ◇ Ajuntament de Figueres